

NEDERLAND: BUITENBEENTJE OP AGRARISCH GEBIED IN EUROPA

Kees de Bont

Bij de soms erg sombere beschouwingen over de landbouw in Nederland mag worden vastgesteld dat de agrarische sector bijzondere prestaties weet neer te zetten. Analyses van het LEI op verzoek van het Ministerie van LNV met het oog op het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2004 onderstrepen dat. Maar blijft Nederland in agrarisch opzicht ook een buitenbeentje?

Veel productie op weinig ruimte

Aan het begin van de 21e eeuw heeft Nederland als relatief klein land (in totale oppervlakte met minder dan 1%, wat betreft agrarisch areaal met ruim 1,5% en in bevolking ruim 4% van de EU-15) een flink aandeel in de landbouwproductie van de Unie, namelijk ruim 7%. En met een aandeel van ruim 6% in de EU-productie van voedingsmiddelen scoort Nederland eveneens hoog. De Nederlandse agribusiness levert hiermee een bijzondere prestatie, te meer omdat het land het dichtstbevolkt van de EU-25 is, als we Malta buiten beschouwing laten. Nederland weet dus met weinig ruimte veel te produceren en staat met de waarde van de land- en tuinbouwproductie na veel grotere landen als Frankrijk, Duitsland, Italië, Spanje en het VK op de zesde plaats van de Europese ranglijst. Het toegetreden Polen kent met ongeveer 20 keer zo veel bedrijven en 10 keer zo veel grond een gelijke productiewaarde van ongeveer 20 mld. euro per jaar. Nederland dankt die hoge positie op de ranglijst voor een belangrijk deel aan de sierteelt (bloemen- en planten- en ook de bloembollen- en boomteelt), waarin het onbetwist koploper is met grote voorsprong op de nummers twee en drie, Italië en Duitsland. Voor deze teelten en in het algemeen de tuinbouw is weinig grond nodig: ongeveer 5% van het Nederlandse agrarisch areaal om 40% van de totale agrarische productie te leveren. De 'grondloze' intensieve veehouderij levert bovendien een aandeel van zo'n 20%. Nederland is dus een intensieve gebruiker van de beschikbare ruimte. Overigens geldt dat ook in de akkerbouw met als belangrijkste product aardappelen voor verschillende bestemmingen: als pootgoed, tafelaardappel en verwerking tot frites, chips en zetmeelproducten. Tot voor enkele jaren was Nederland voor aardappelen na Duitsland de grootste producent, maar inmiddels blijkt Frankrijk hiervoor aan de top te staan. Voor melk staat Nederland samen met Italië op een wat bescheidener, gedeelde vierde plaats en op het gebied van varkens is Nederland inmiddels afgezakt tot een zesde positie in de EU-25, omdat het is gepasseerd door Denemarken en Polen zich direct op een derde plaats in de EU-25 heeft genesteld. De Spaanse varkensproductie nadert ondertussen met rasse schreden koploper Duitsland.

Minder groei van productie

De laatste tien jaar blijft Nederland wel achter in de groei van de agrarische productie bij andere Europese landen. Vooral in Spanje, Frankrijk en Duitsland is het tempo hoger. In Nederland verschoof het accent van dierlijke naar plantaardige productie, terwijl in de EU de verhouding gelijk bleef. Het belang van de tuinbouw is in Nederland groter geworden en dat van de veehouderij nam af. Naast de melkquotering, die in elk EU-land geldt, is de krimp van de varkens- en pluimveehouderij, vanwege de mestproblematiek, doorslaggevend.

Nog redelijke bijdrage aan werkgelegenheid en economie

Door de intensieve benutting van de ruimte en de omvang van de bedrijven is de arbeidsbezetting in Nederland met twee arbeidskrachten per bedrijf het dubbele van het EU-gemiddelde. Dit geldt ook voor de arbeidsinzet per hectare. Door de groei van de tuinbouw is Nederland een van de weinige landen met een toename van het aantal werknemers in de agrarische sector. Ook daalde de totale agrarische werkgelegenheid (in de primaire landbouw), waarin ondernemers en hun gezinsleden ongeveer 70% van het werk voor hun rekening nemen, in Nederland minder dan elders in de EU. Inmiddels is het aandeel van de (primaire) agrarische sector in de werkgelegenheid in Nederland met ongeveer 3% bijna gelijk aan het gemiddelde in

de EU-15, terwijl dat aandeel vroeger sterk onder het Europese gemiddelde lag. Ook de bijdrage aan de Nederlandse economie is momenteel vergelijkbaar met die in andere landen, maar is in ruim tien jaar wel gehalveerd van 4 naar 2%. Andere EU-landen laten dezelfde ontwikkeling zien. Het economische belang van de land- en tuinbouw is in Nederland groter dan in omringende landen als België, Duitsland en het VK. In Nederland heeft de totale agrosector (ook wel agrocomplex genoemd) met een omvangrijke agro-industrie en handel een aandeel van ongeveer 10% in de economie. Dat aandeel is minder snel gedaald dan van de primaire landbouw.

Veel buitenlandse handel, met hier en daar een dalend marktaandeel

Omdat Nederland voor verschillende producten een 'mainport' van Europa is, is een belangrijk deel (ongeveer 40%) van de bijdrage aan de economie verbonden aan buitenlandse grondstoffen. Maar ook van wat in Nederland zelf door de landbouw wordt geproduceerd, gaat het meeste naar het buitenland, van sommige producten zelfs meer dan 80 of 90%. Binnen de EU is Nederland met duidelijke voorsprong de grootste agrarische exporteur. De Nederlandse agrarische export groeide de afgelopen ruim 10 jaar nog in hetzelfde tempo als gemiddeld in de EU, maar van enkele landen groeide de agrarisch export sterker: Duitsland, Italië en Spanje. Zo won Spanje vooral terrein op de Europese groentemarkt ten koste van Nederland. Hetzelfde geldt voor de markt van varkensvlees, waarop ook de van oudsher grote concurrent Denemarken zijn positie versterkte. Op de zuivelmarkt verloor Nederland enig terrein aan Duitsland, Frankrijk en Denemarken. Ook nog voor de uitbraak van vogelpest in 2002 in Nederland kon de Nederlandse pluimveesector, zowel wat betreft eieren als vlees, het hoge groeitempo van de export van vooral Duitsland, Italië en Frankrijk al niet meer volgen. Daarnaast is er een toegenomen invoer van pluimveevlees uit Brazilië, Thailand (in 2004 getroffen door vogelpest) en de nieuwe EU-landen Polen en Hongarije. Voor aardappelen, waarbij het in toenemende gaat om verwerkte producten, heeft Nederland ook wat van zijn sterke positie prijsgegeven aan België, Frankrijk en Duitsland. Voor sierteeltproducten bleef Nederland wel onbetwist marktleider, met op sommige kleinere markten binnen de EU enig verlies aan Israël.

Conclusie

De Nederlandse agrosector ziet in verschillende sectoren de concurrentie vanuit andere landen toenemen en kan niet op alle markten blijven excelleren. In die zin wordt Nederland wat meer een 'gewone' speler op Europese markten dan het als buitenbeentje te boek kan blijven staan.

Meer informatie:

Rapport 2.04.03 *De Nederlandse landbouw op het Europese scorebord*